

DOI 10.52363/2414-5866-2023-1-24

УДК 355.1:6594

*Миронович Г.А. аспірант, викладач НАСВ ім. гетьмана П. Сагайдачного,
м. Львів*

ORCID: 0000-0001-6935-2459

*Myronovych H. Lecturer in the Hetman P. Sahaidachny
National Army Academy, Lviv*

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРАКТИЧНОГО ДОСВІДУ АРМІЙ КРАЇН- ЧЛЕНІВ НАТО У ВІТЧИЗНЯНУ СИСТЕМУ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

IMPLEMENTATION OF PRACTICAL EXPERIENCE OF NATO MEM- BER STATES' ARMIES IN THE NATIONAL PUBLIC RELATIONS SYSTEM

У статті вказано на гібридний характер повномасштабної війни російської федерації проти України, що загострює проблемні питання протистояння інформаційній агресії ворога в медіапросторі. Наголошено на важливості внеску в національну безпеку офіцерів зв'язків з громадськістю, адже складова цього комунікативного сегменту є невід'ємною частиною важливої загальнодержавної системи стратегічних комунікацій. Розглянуто концептуалізацію поняття системи зв'язків з громадськістю у Збройних Силах України, механізми дії та імплементацію практичного досвіду стратегічних партнерів України з різних країн-членів НАТО. Зосереджено увагу на базових засадах стратегічних комунікацій та їхньої складової – зв'язків з громадськістю, що є предметом дискусій через відсутність загальноприйнятого визначення цих понять. Акцентовано увагу на прикладах європейських та американських досліджень, чимало з яких було прийнято за основу та впроваджено в українській військовій практиці.

***Ключові слова:** Збройні Сили України; стратегічні комунікації; зв'язки з громадськістю; публічне управління, засоби масової інформації, інформаційні кампанії.*

The article points out the hybrid nature of the Russian Federation's full-scale war against Ukraine, which exacerbates the problematic issues of confronting the enemy's informational aggression in the media space. The importance of the contribution of public relations officers to national security is emphasized, because the component of this communication segment is an integral part of an important national system of strategic communications. The conceptualization of the concept of the system of public relations in the Armed Forces of Ukraine, the mechanisms of action and the implementation of the practical experience of Ukraine's strategic partners from various NATO

member countries were considered. Attention is focused on the basic principles of strategic communications and their component - public relations, which is the subject of discussions due to the lack of a generally accepted definition of these concepts. Attention is focused on examples of European and American research, many of which were taken as a basis and implemented in Ukrainian military practice.

Keywords: *Armed Forces of Ukraine; strategic communications; Public Relations; public administration, mass media, information campaigns, normative-legal documents.*

Постановка проблеми. Теоретичні засади функціонування стратегічних комунікацій, а також їхнього основного сегменту – системи зв'язків з громадськістю у вітчизняному війську, потребують постійного дослідження та доопрацювання, спираючись на досвід повномасштабної війни, яка триває в Україні. Водночас цінним та доречним є досвід провідних країн членів НАТО, адже саме їхня теоретико-методологічна база, сучасні напрацювання становлять основу керівних документів для офіцерів-спеціалістів зі зв'язків з громадськістю ЗСУ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення та аналіз передового досвіду армій країн-членів НАТО є предметом досліджень низки науковців, серед яких Гребенюк М., Капштик О., Сальнікова О., Міщенко В., Шидлюх В., Гуцал С., Дубов Д., Кушнір О., Ліпкан В., Почепцов Г. Втім, ґрунтовний аналіз цих праць свідчить про те, що тема потребує подальшого доопрацювання у зв'язку зі змінами та доповненнями, які виникли під час повномасштабної війни в Україні. Це обґрунтовує потребу у подальшому дослідженні через високу актуальність проблематики.

Основним методом опрацювання матеріалів статті, співставлення та аналізування фактів та нормативних документів є метод контент-аналізу. Також використано теоретичні методи дослідження.

Постановка завдання. Мета статті полягає у дослідженні основних принципів та норм, що регламентують застосування стратегічних комунікацій у провідних арміях країн-членів НАТО та окресленні практичних напрямів їх імплементації у вітчизняну систему зв'язків з громадськістю.

Виклад основного матеріалу. Збройна агресія російської федерації проти України вимагає більш ретельного та виваженого ставлення до поняття «зв'язки з громадськістю» у Збройних Силах України в контексті стратегічних комунікацій. Незважаючи на розробки профільних військових структур у цьому сегменті відчувається частковий брак конкретних настанов та практичних вказівок щодо роботи з інформацією в час воєнних дій на території держави, втім, з огляду на вимоги часу та перебігу конфлікту, спостерігаємо глибоке розуміння прес-офіцерами на місцях потреби мас-

штабного втілення на практиці основ Воєнної доктрини України. Хоча, спираючись на досвід іноземних військових фахівців зі зв'язків з громадськістю, певні не доопрацювання, а також безперевна системна аналітична робота ведеться й у найбільш боєздатних арміях світу, до прикладу у війську США. Так, автори доповіді «Стратегічні комунікації та національна стратегія» П. Корніш (Paul Cornish), Дж. Ліндлей-Френч (Julian Lindley-French) та К. Йорк (Claire Yorke) у своїй доповіді зазначили: «Незважаючи на численні звіти по обидва боки Атлантики, десятки років безпосереднього досвіду у найбільш складних конфліктах, фундаментальні політичні та соціальні зміни ролі та місця держав, надзвичайне зростання соціальних медіа- та мобільних технологій, ми все ще застрягли на абстрактних дебатах з приводу визначень та організаційних структур, про які дискутуємо багато років» [1].

Звертаючись до досвіду Сполучених Штатів Америки у сфері стратегічних комунікацій, слід зазначити, що тут це цілісне поняття окреслено на державному рівні. Визначають стратегічні комунікації як векторні зусилля уряду країни щодо розуміння та охоплення визначених аудиторій для створення чи посилення умов, за яких виникатиме сприятливе середовище для задоволення інтересів, політики, мети уряду. Реалізовується це через скоординовані програми, плани, повідомлення, які синхронізовані з діями всіх інструментів влади.

У Доктрині інформаційної безпеки України саме це тлумачення взято за основу, а термін «стратегічні комунікації» визначено як скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави [2].

Один з важливих складників системи стратегічних комунікацій у військовому аспекті включає побудову структурної системи інформування державної влади, урядових та неурядових структур та цивільного населення. Ця функція військового компоненту є ознакою сучасних багатоскладових військових операцій, яка передбачає за діяння усіх сторін, які співпрацюють, а їхня взаємодія направлена на вирішення конфлікту. Ключовим компонентом перебігу операцій є підтримка цивільного та військового аспектів. Враховуючи інтереси Альянсу, цивільних гравців, місцевого населення, досягається окреслена мета, яка і є головним намір цієї взаємодії. Успішним таке співробітництво можна вважати у тому випадку, якщо кожна із задіяних сторін буде розуміти особливості процесу планування та специфіку діяльності учасників операції.

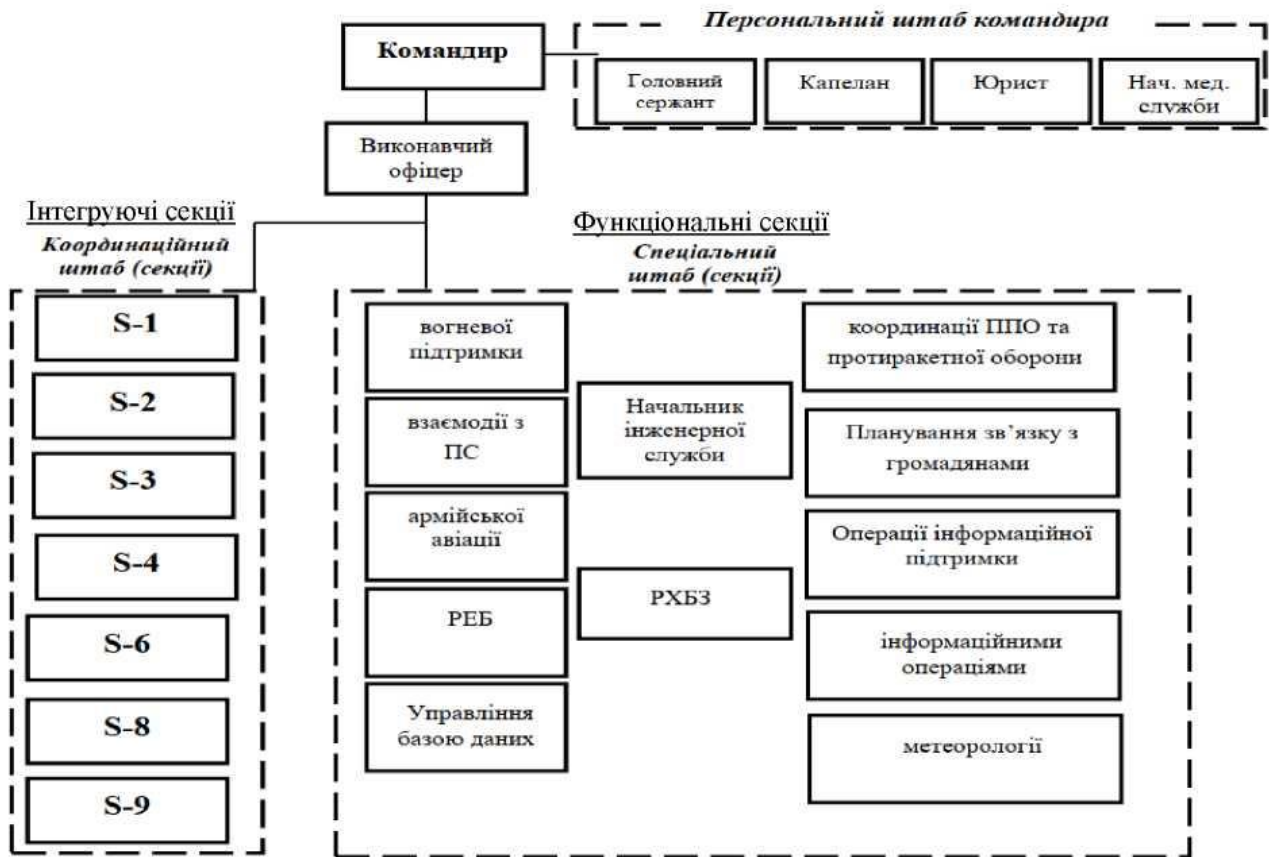

Рис. 1. Базова структура штабу бригади

Джерело: складено на підставі [3]

На рис. 1 відображено базову структуру штабу бригади, що складається із таких елементів:

- персонального штабу командира;
- координаційного штабу;
- спеціального штабу;
- виконавчого офіцера – заступника командира.

4 Штаби відпрацьовують рекомендації командира для прийняття рішень, готують плани і накази для нього, організують та підтримують взаємодію із старшими та підлеглими штабами, із тими *хто* підтримує та тими *кого* підтримує з'єднання.

Принциповою відмінністю структури штабів армій держав-членів НАТО від пострадянської моделі, є розподіл секцій (структурних елементів) штабу за його *функціями* під управлінням офіцерів штабу, які виконують координаційні, спеціальні завдання та керують підлеглим персоналом.

Персональний штаб призначений для розробки рекомендацій командирів щодо коригування наказів та планів відповідно до напрямів своєї діяльності.

Головний сержант бригади надає рекомендації командирів з питань, що стосуються рядового та сержантського складу. Головний сержант – старший інструктор сержантів та солдат та діє як представник командира у нагляді за аспектами, які є важливими для операції. У ході бойових дій, головний сержант може працювати в усіх елементах бойового порядку з метою оцінки морально-психологічного стану особового складу та надання допомоги сержантам та солдатам в критичних умовах бойової обстановки.

Юрист є головним радником з юридичних питань командира. Він надає рекомендації командирів та штабу з правових питань щодо організації бою, військової юриспруденції, адміністративних питань тощо. Юрист бригади призначає військових суддів батальйонного та ротного рівнів.

Начальник медичної служби є відповідальним за координацію медико-санітарного забезпечення та надання рекомендацій командирів з організації медичної допомоги військовослужбовцям, цивільним та військовополоненим.

Капелан відповідає за релігійну підтримку операцій, надання рекомендацій командирів та штабу з питань релігії, норм моральної поведінки, бойового духу та етичних питань.

Виконавчий офіцер – посада не передбачена у структурі штабів радянської моделі. В штабах ЗС США, виконавчий офіцер, як помічник командира, призначається для організації виконання штабних задач та управління в координаційному та спеціальному штабі. На час виконання завдань командир делегує йому частину своїх виконавчих повноважень для нагляду за плануванням та проведенням операцій.

Посада виконавчого офіцера, як заступника командира, введена з метою звільнення командира від рутинної повсякденної штабної роботи та підвищення ефективності роботи штабу.

Секція S-1 — секція особового складу, яка відповідає за усі питання, що пов'язані із людськими ресурсами:

Секція — S2 – секція розвідки, на яку покладається відповідальність за організацію добування розвідувальної інформації про противника, район проведення операції, взаємодію із старшими, підлеглими та сусідніми штабами з проблем аналізу оперативної обстановки для доповіді командирів та керівництву секцій S-3 та S-5.

Секція S-3 – це основна секція поточного планування, персонал якої відповідає за планування, підготовку та координацію ведення поточних

операцій. До секції входять п'ять відділів, кожен із яких відповідає за організацію виконання та координацію конкретних завдань.

Секція S-4 – секція логістичного забезпечення.

Секція — S6 — Відділення зв'язку та інформаційних систем відповідає:

- відповідальність за організацію зв'язку;
- оцінки та розрахунки в сфері зв'язку та інформаційних систем;
- адміністративні питання системи зв'язку;
- безпека зв'язку (Моніторинг та накази);
- управління частотами (Frequency Management);
- засоби шифрування;
- РЕБ.

Секція — S9 – Відділення цивільно-військового співробітництва (СІМІС).

Відповідає за:

- координація діяльності цивільно-військового співробітництва;
- збір інформації про місцеву спільноту;
- контактний орган для органів місцевої влади;
- зв'язок та взаємодія з державними та недержавними організаціями;
- план цивільно-військового співробітництва;
- відпрацювання своїх аспектів у різних варіантах дій. [3]

Концепція комплексного підходу за версією НАТО налічує обов'язкове налагодження взаємодії з цивільним сектором. Це видно з рис.1. Така співпраця та обмін потрібною інформацією між секторами та зовнішніми аудиторіями дає можливість військовим досягнути очікуваного кінцевого результату координуючи свої дії, синхронізуючи наміри та своєчасно вирішуючи потенційно конфліктні ситуації, які можуть виникати між цивільним та військовим секторами. У такий спосіб військові операції та процес досягнення мети шляхом політичного врегулювання поєднуються.

Задля своєчасного інформування, а також створення ефективної системи оповіщення цивільного населення, органів державної влади, урядових та неурядових організацій, призначаються представники секції S-9 (рис.1), які здійснюють постійне інформування командира та інших службових осіб із секції S-3.

Під час планування та у період безпосереднього проведення воєнних операцій важливий та невід'ємний напрямок роботи – зв'язки з громадськістю, адже налагодження діалогу або ефективної комунікації є фундаментальним напрямком, який найчастіше здійснюється через військовослужбовців секції секції S-9. Процес комунікації відбувається безпосе-

редньо під час звернень громадян та за допомогою координаційних зустрічей.

Обмін інформацією – одна з функцій системи оповіщення (інформування) для забезпечення командира достовірною, оновленою інформацією щодо діяльності цивільних гравців, організацій, які мають або можуть мати вплив на хід операції. Обмін інформацією відбувається також на рівні місцевих адміністрацій та органів управління, міжнародних організацій, урядових та неурядових організацій з метою створення сприятливих умов для планування та координації їх діяльності з діяльністю військового компоненту. Обмін та поширення інформації відбувається через ЗМІ, радіо та телебачення з метою інформування місцевого населення та інших представників цивільного сектору щодо присутності та діяльності військових для запобігання протидії з їх боку [3].

Робота військового сектору зв'язків з громадськістю особливо активно та ретельно вибудовується безпосередньо під час перебігу військової операції або, як у випадку з нашою країною, під час збройного конфлікту з російською федерацією. Тому з перших днів російського вторгнення вище військове керівництво України видало низку наказів та розпоряджень щодо роботи з засобами масової інформації. Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України №73 від 03.03.2022 року «Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану» оприлюднено з метою поліпшення процесів комунікації та акредитації, а також поглиблення взаємодії з представниками ЗМІ під час роботи в зоні бойових дій. Втім, зважаючи на кількість представників преси, як вітчизняних, так і іноземних, до певних пунктів було внесено зміни. Новий наказ датується 27 лютим 2023 року. Зокрема йдеться про взаємодію військових командувачів та представників ЗМІ. Саме командувачі своїм рішенням в районах їхньої відповідальності визначають зони для перебування представників ЗМІ. Ці зони поділено та означено кольорами. Так, зелена зона дозволяє роботу акредитованих представників ЗМІ без супроводу офіцера зі зв'язків з громадськістю або іншої посадової особи, яку визначає командир посадової особи. Жовта зона – дозволяє роботу акредитованих представників засобів масової інформації лише у супроводі офіцера зі зв'язків з громадськістю або іншої, визначеної командиром посадової особи. Виділено також червону зону, де робота акредитованих представників засобів масової інформації заборонена. Така градація значно полегшує роботу прес-офіцерів або ж визначеним командиром спеціально призначених осіб та, водночас, впорядковує роботу представників медіа, полегшуючи їм доступ населених пунктів у прифронтних районах, де можуть вестись бойові дії. Згідно наказу, напередодні представники медіа зобов'язані по-

відомити прес службу відповідного угруповання військ або місцеву військову адміністрацію про наміри працювати у запланованому місці і погодити майбутні заходи.

Виключено запровадження інших, додаткових акредитацій для представників ЗМІ, окрім встановленої цим Наказом. Доповнено та уточнено Перелік інформації, розголошення якої може призвести до обізнаності противника про дії Збройних Сил України, інших складових сил оборони, негативно вплинути на хід виконання завдань за призначенням під час дії правового режиму воєнного стану. Це заборони щодо поширення інформації про результати ракетних ударів, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів, рух або розташування підрозділів сил оборони, місце розміщення сил і засобів підрозділів протиповітряної оборони. Також є аспекти, яких слід дотримуватися при проведенні відео- фото знімачь озброєння та військової техніки іноземного виробництва, що надавалася у рамках матеріально-технічної допомоги від країн-партнерів. (детальніше в Додатку 2 до наказу). Нові прескартки матимуть термін дії до 6 місяців. У разі порушень правил роботи представників ЗМІ, встановлених цим Наказом, окрім скасування акредитації, передбачена ще й можливість призупинення її дії на час з'ясування обставин порушення. Після з'ясування всіх обставин порушення, представника ЗМІ буде повідомлено щодо прийнятого рішення (поновлення або скасування акредитації). Прескартки ЗСУ зразка 2022 року будуть дійсні до 01 травня 2023 року. Заявки щодо акредитації від представників ЗМІ, які уже були акредитовані встановленим порядком раніше, розглядатимуться за спрощеною процедурою. [4] Слід також зазначити, що запровадження додаткових акредитацій для представників засобів масової інформації є неможливим, окрім встановлених цим наказом. Також доповнено та уточнено перелік інформації, яку заборонено розголошувати, адже такі дії можуть призвести до інформування противника щодо дій Збройних Сил України та інших складових сил оборони, та від'ємно вплинути на хід виконання завдань за призначенням в період дії правового режиму воєнного стану. Прикладами таких обмежень є заборони поширення інформації про результати ракетних ударів, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів, рух або розташування підрозділів сил оборони, місце розміщення сил і засобів підрозділів протиповітряної оборони.

Окремим додатком до наказу визначено ті головні чинники, на які слід зважати здійснюючи фото відео знімання у зоні проведення бойових дій та територіях, які наближені до них»:

1. Найменування військових частин (підрозділів) та інших військових об'єктів в районах виконання бойових (спеціальних) завдань, географічні координати місць їх розташування.

2. Чисельність особового складу військових частин (підрозділів).

3. Кількість озброєння та бойової техніки, матеріально-технічних засобів, їх стан та місця зберігання.

4. Описи, зображення та умовні позначки, які ідентифікують або можуть ідентифікувати об'єкти.

5. Інформація щодо операцій (бойових дій), які проводяться або плануються.

6. Інформація щодо системи охорони та оборони військових об'єктів та засобів захисту особового складу, озброєння та військової техніки, які використовуються (крім тих, які видимі або очевидно виражені).

7. Порядок залучення сил та засобів до виконання бойових (спеціальних) завдань.

8. Інформація про збір розвідувальних даних (способи, методи, сили та засоби, що залучаються).

9. Інформація про переміщення та розгортання своїх військ (найменування, кількість, місця, райони, маршрути руху).

10. Інформація про військові частини (підрозділи), форми, методи, тактику їх дій та способи застосування за призначенням.

11. Інформація про проведення унікальних операцій із зазначенням прийомів та способів, що використовувались.

12. Інформація про ефективність сил і засобів радіо-електронної боротьби противника.

13. Інформація про відкладені або скасовані операції.

14. Інформація про зниклий або збитий літак, літальний апарат, зникле судно та пошуково-рятувальні операції, які плануються або проводяться.

15. Інформація про планування та проведення заходів забезпечення безпеки застосування військ (дезінформація, імітація, демонстративні дії, маскування, протидія технічним розвідкам та захист інформації).

16. Відомості про проведені інформаційно-психологічні операції, ті, що проводяться, а також плануються.

17. Інформація, яка має на меті пропаганду або виправдання широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України [4].

У Концепції стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України визначено необхідність належного навчання співробітників кризових та стратегічних комунікацій і стратегічного планування. Підготовка фахівців з питань стратегічних комунікацій на різних рівнях управління передбачає вивчення практик країн НАТО щодо підготовки, навчання та відповідного формування кадрового потенціалу фахівців у сфері стратегічних комунікацій для впровадження найкращих методик на вітчизняному рівні [5]. За американським зразком в Україні спеціалістів зі зв'язків з громадськістю готують у Військовому інституті

Київського національного університету імені Тараса Шевченка (інформаційно-медійне забезпечення військ (сил). Натомість у США фахівці оборонного відомства зі стратегічних комунікацій вивчають спеціальність у Оборонній інформаційній школі Міністерства оборони США (DINFOS). Офіцери зі зв'язків з громадськістю збройних сил США, які постійно вдосконалюють свої знання та поглиблюють лідерські та комунікативні навички, навчаються на курсі Комунікаційного планування (Communication planning), де основна мета – оволодіти вміннями планування реакцій на загрози та виклики, а також передбачати нові загрози в майбутньому.

Висновки. Отже, підсумовуючи наведені аспекти діяльності служб зі зв'язків з громадськістю у Збройних Силах України, важливо підкреслити, що ця складова системи стратегічних комунікацій зазнає вагомих трансформацій вже у процесі свого становлення та формування в українському війську. Максимально гнучко та ефективно зв'язки з громадськістю розвиваються в провідних країнах членах НАТО, зокрема, в армії Сполучених Штатів Америки. Саме тут українські можновладці взяли за зразок чимало елементів на тактичному, оперативному та стратегічному рівнях та впроваджують цей досвід у вітчизняному війську, враховуючи виклики повномасштабної війни з російською федерацією, яка триває на території України.

Використання комунікативних можливостей держави у належний та скоординований спосіб через досяжні інструментарії публічної дипломатії, зв'язків з громадськістю, інформаційно-психологічних операцій, сприяє ефективному просуванню цілей держави. Зокрема, цей факт зафіксовано у Доктрині інформаційної безпеки України. Спираючись на таке визначення слід враховувати багаторічний комунікативний досвід провідних країн-членів Альянсу, адже їхня практика формування персоналу зі зв'язків з громадськістю у Збройних Силах полягає у залученні не тільки суто військових спеціалістів цього напрямку, але й фахівців цивільних спеціальностей (журналістів, координаторів медіа проєктів, менеджерів підприємств зі зв'язків з громадськістю), для яких передбачено проходження обов'язкової відповідної підготовки.

Список використаних джерел:

1. Strategic communications and national strategy. Chatham House Report. Retrieved from <https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/International%20Security/r0911stratcomms.pdf>.
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України: Указ Президента України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інфор-

маційної безпеки України» від 25.02.2017 № 47/20176. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/47/2017>.

3. Рекомендації з планування та організації бою за стандартами НАТО /<https://sprotyv7.com.ua/lesson/rekomendacii-planuvanya-boyu-nato>.

4. Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану": Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України № 73 від 03.03.2022 (Із змінами, внесеними згідно з наказом №196 від 12.07.2022; №266 від 03.10.2022; №49 від 27.02.2023) https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2022/2023_02_27_%20%E2%84%9673_new.pdf.

5. Концепція стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України: затв. Наказом Міністерства оборони України від 22.11.17 № 612. URL: http://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/612_nm_2017.pdf.

References:

1. Strategic communications and national strategy. Chatham House Report. Retrieved from <https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/International%20Security/r0911stratcomms.pdf> [in English].

2. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 29 hrudnia 2016 roku «Pro Doktrynu informatsiinoi bezpeky Ukrainy» vid 25.02.2017 № 47/20176. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/47/2017>.

3. Rekomendatsii z planuvannia ta orhanizatsii boiu za standartamy NATO / <https://sprotyv7.com.ua/lesson/rekomendacii-planuvanya-boyu-nato>.

4. Pro orhanizatsiiu vzaiemodii mizh Zbroinymy Sylamy Ukrainy, inshymy skladovymy syl oborony ta predstavnykamy zasobiv masovoi informatsii na chas dii pravovoho rezhymu voiennoho stanu": Nakaz Holovnokomanduvacha Zbroinykh Syl Ukrainy № 73 vid 03.03.2022 (Iz zminamy, vnesenymy zghidno z nakazom №196 vid 12.07.2022; №266 vid 03.10.2022; №49 vid 27.02.2023) https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2022/2023_02_27_%20%E2%84%9673_new.pdf.

5. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 29 hrudnia 2016 roku «Pro Doktrynu informatsiinoi bezpeky Ukrainy» vid 25.02.2017 № 47/20176. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/47/2017>.